

sonló formában fejeződik ki a betegség kíméletlensége: „Az én szívem kisóra, gyorsan jár a rugója, túl gyorsan, felrobban a végén” (94). De érzékelhető egyfajta geometrikus elrendeződés is mint szervezőelv, ezt erősítik a többrészes darabok (például *Ringlis I-II.*, *Buborék I-II.*, *Csiga I-III.*, *Merülés I-II.* stb.) és bizonyos mondatok ciklikus ismétlődése („A betegség lefolyása, gyógy módja ismeretlen” vagy „Különböző diagnózisok vannak, hangulatokhoz lehet rendelni őket”).

Vannak olyan szövegek, ahol a betegség mint szuperképesség jelentkezik, amely a világhoz való viszony egy más, új típusú létrehozására ad lehetőséget, a betegséget hordozó testek pedig mint szuperhősök tűnnek fel, például a *Kígyónő* vagy az *X-Men* című szövegben: „Az x-menek bátrak, nem félnek, jól használják a normalitástól eltérő tulajdonságaikat. [...] Képességeik számos, mások által ismeretlen kaput nyitnak meg nekik [...] Nem tudni, ott kezdődött-e, meg kell bizonyosodni minden részletről. '86-ban ki tudja, mi minden történt, mit fújt ide a szél, lehet, hogy te is akkor változtál meg, akkor jöttek ki először, akkor lettél x.” (77.)

A szövegek egy része épp arra kíváncsi, hogy a különböző interakciókon és transzformációkon keresztül hogyan jön létre valami új, és ez hogyan

formálódik konkrét egységgé. A kötet akkor a legizgalmasabb, amikor a betegség nem úgy jelenik meg, mint a „másik”, az „idegen”, ami a normaképződés folyamatában konstitutív erővel bír, vagy mint ami elidegenít a saját testtől és élettől, hanem úgy, mint a saját, a test alapanyaga, amely egy új rendszert alkot. Ezekben a szövegekben a különböző objektumok (csövek, kanülök, katéterek, gépek) sem mint idegen elemek, hanem mint az elbeszéltestek szerves részei fordulnak elő. „A betegség én vagyok” (68.), állítja *A végére* című szöveg elbeszélője. Nem a másság (betegségre való) kiterjesztése történik, hanem a másik sajátta tétele vagy sajátként való megélése, a betegséggel való intim viszonyba kerülés, aminek ezekben a szövegekben a legfőbb akadálya elsősorban a nyelv. A kezelt beteget testének tüneteibe záró orvosi szaknyelv, ami nem megfelelően működő gépként dehumanizálja a beteget, így megfosztva őt az önrendelkezés és önmegélés jogától. A szövegek töredékes, kihagyásos, vázlatos, a tárgyi és érzelmi világ minél pontosabb leírására törekvő, metonimikusan szerveződő nyelve ezzel szemben arra tesz kísérletet, hogy ezt a típusú mechanikus nyelvet lecserélje valami másra, ami lehetővé teszi az elbeszélését ezeknek a tapasztalatoknak, újfajta létmódoknak, együttéléseknek.

A GENEZYS-KUTATÁS ELSŐ EREDMÉNYEI A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Papp Z. Attila (szerk.): *Változó kisebbség*

■ Érdekes és tanulságos folytatása érkezett a határon túli ifjakat 2001-ben vizsgáló nagymintás kutatásnak, illetve az elmúlt években végzett társadalomtudományi vizsgálatoknak (*Ifjúság 2000*, *Ifjúság 2004*, *Ifjúság 2008*, *Magyar Ifjú-*

ság 2012, *Magyar Ifjúság 2016*). Jelen vállalkozás több mint félezer oldalán a kutatásba és feldolgozásba bevont magyarországi és külföldi szociológusok, társadalomtudósok kétesztendei munkáját osztja meg a téma iránt érdeklő-

dőkkel. Amint a bevezető fejezetek szerzői (Szalai Zoltán, a Mathias Corvinus Collegium ügyvezető igazgatója és Papp Z. Attila, az MTA TK Kisebbségkutató Intézetének igazgatója) is jelzi, az itt publikált írások célja az, hogy nemzeti léptékű, a fiatalok jövőjének/jövőlehetőségeinek biztosítását elősegítő módszerek kialakításához járuljanak hozzá. A kötet egyszersmind annak is bizonyossága, hogy az anyaország kitüntetett figyelemmel követi a határon túl élő magyar közösségeket.

A Magyarországról érkező támogatások nélkül ezeknek a közösségeknek a sorsa minden bizonnyal másképp alakulna. Az is kétségtelen, hogy a támogató nem minden esetben rendelkezett az érintett közegek részletes, funkcionalitásában releváns szociális mutatóinak átfogó jellegű értelmezésével. Mindenképpen indokoltak voltak mind a határon túli magyar közösségekben megejtett reprezentatív mintavételek, mind a „szűrőpróbás”-fókuszcsoportos beszélgetések. A kisebb mintás felméréseket követően pedig ezredfordulós kontextusba kellett helyezni a kilencvenes évek gazdasági hullámvásait. A környező országokban ugyanis hol lassan fluktuáló, hol szélsőséges – leginkább politikai, nacionalista színezetű – instabilitások kényszerítették átmeneti létmódokba a kultúrájában, de alkalmanként fizikai egzisztenciájában is veszélyeztetett külhoni magyarokat. A GeneZYS-kutatás releváns módon reflektál a másfél évtizeddel ezelőtt folytatott felmérés tanulságaira, és az azóta bekövetkezett változásokat elméleti keretbe ágyazva ismerteti a vizsgált réteg – az erdélyi, felvidéki, vajdasági, kárpátaljai fiatalok – életviszonyait. Pontosabban: a 15 és 29 éves ifjakét.

A kötet szerzői is tisztában vannak azzal, hogy általuk érvényesített szempontok alapján nem lehet totális lefedettségű kimutatást készíteni. Töbök között amiatt, mert – miként Papp Z. Attila írja a könyv előszavában – a rendelkezésre álló anyagi források nem tették lehetővé pl. a hasonló korú többségi ifjak társadalmi rendszereinek át-

tekintését (oktatási részvétel és iskolai életút; családi állapot és gyerekvállalási hajlandóság; közéleti-politikai részvétel; munkaerőpiaci állapot; vallásosság és értékvilág; szabadidős tevékenységek; médiahasználat, médiafogyasztás; állampolgárság). Az etnikai és nemzeti identitás alakulásának vizsgálatával olyan átfogó portré készült erről a társadalmi csoportról, amelynek a segítségével a mindenkori döntéshozók létrehozhatják azokat az intézményi rendszereket, amelyekkel – ha nem is oldhatóak meg teljesen – hatékonyan kompenzálhatóak a vizsgálatban feltárt strukturális problémák.

A hármas tagolású könyv azonban nemcsak a GeneZYS-kutatás bemutatása számára biztosít teret. A vaskos volumen beszédes grafikájú fedőlapjai között teret kaptak az ifjúságkutatások nemzetközi és Kárpát-medencei kontextusait bemutató, alapos tanulmányok is.

Az első fejezet tematikája a nemzetközi ifjúságszociológiai kontextusába illeszti a magyarországi, valamint a Kárpát-medencei ifjúságkutatásokat – legfőképp azok magyar vonatkozásait, kitérve a „leszakadt részek” sajátosságaira, a különböző léptékű és figyelmi szociológiai felmérések tanulságaira. Papp Z. Attila fogalmakat, módszereket, szemléleteket ütköztető fejezete szervesen ível át a Bauer–Németh–Szabó-féle elemzésbe, amely a szocialista társadalomszemlélet ismertetésétől vezet olvasóit a modern kor ifjúsági stratégiáinak kritikai értelmezéséig. Székely Levente gazdagon illusztrált írása pedig elvezet bennünket az „új csendes [konform és passzív magatartású] generáció”-t megmutató felmérésekig (86.), pontosabban: a '89-es rendszerváltások nyomán bekövetkezett gazdasági egyenlőtlenségek gyökereig (72.).

A külhoni magyar ifjak létrendszereinek kutatása természetesen egyenlőtlen léptékkel és figyelemmel zajlott a környező országokban, amint ez kiderül a fejezetet lezáró írásokból, amelyek viszont pregnáns felvezetői a GeneZYS-kutatás első eredményeit is-

mertető, narratív összefoglalókat tartalmazó nagyfejezetnek. Ennek első tanulmánya (Papp Z. Attila – Ferenc Viktória – Márton János – Morvai Tünde – Szerbhorváth György – Zsigmond Csilla: *GeneZys 2015. Külhoni fiatalok a Kárpát-medencében. Összefoglaló adatok*) tartalmazza azokat a hol megdöbentően új, hol pedig – a korábbi adatok tükrében – következetesen alakuló helyzetfelméréseket, amelyek alapján megrajzolhatóak a külhoni magyar fiatalok jellegzetes tevékenységeinek, magatartásának mintázatai. Tudomást szerezhethünk a szerzők által 400 ezresre becsült, 15–29 éves fiatalok rurális-urbánus eloszlásáról (67,8%-25%). Itt vázolják alapos módszertanukat is, megjegyezve azonban, hogy Kelet-Európa ezen régiójában nem beszélhetünk minden esetben tiszta identitásokról, egyértelműen egybevágó ön-identitás-meghatározásról és külső identitás-besorolásról sem (199.). A három korcsoportra bontott fiatalokról (15–19., 20–24., 25–29.) számos – számszerűsíthető – adatot közölnek a kötet írói, pl. lakhelyre, annak felszereltségére vonatkozót. Kiderül, hogy az ifjak jelentős százaléka (68,10) a szüleivel él, 84,50 százalékának nincs gyereke (204.), csak 18% vallja azt, hogy gondok nélkül él, és pl. hogy a romániai (erdélyi) ifjak (családjának) 50,3 százaléka birtokol okostévé. A regionális identitástudat ismételt és egyöntetűen hangsúlyos. A kérdezett ifjak 58,7 százaléka vallja szülőföldjének a történelmi megnevezésű régiókat (Kárpátalját, Vajdaságot, Felvidéket, Erdélyt), mintsem ezen régiókat integráló államberendezkedéseket (Ukrajnát, Szerbiát, Szlovákiát, Romániát). E régiók házaséletet vállaló fiataljai átlagosan 22,54 évesen ejtették meg a frigyre lépést. Beszédes adat az is, hogy a szabadidős tevékenységek sorában a Facebookkal, Twitterrel töltött idő közel kétszerese az átlagosan „elplázózt” óráknak (mind a négy vizsgált régióban hasonló nagyságrendűek ezen elfoglaltságokra szánt órák), valamint mind a kárpátal-

jai (4,11/5), mind a szerbiai (3,93/5), mind a felvidéki (4,13/5), mind az erdélyi (4,06/5) fiatalok hasonló fontoságú tényezőnek tartják életükben a pénzt, mint a szerelmet/boldogságot, amely a négy zóna átlagából 4,60-os átlagot kapott, amitől a pénz fontossága alig maradt le (4,06/5). Természetesen nem lehet az egyéni helyzetmegéléseket, valamint ezek közösségi kigyűrtetését közvetlen számokban kivetíteni, ám ez az elég szoros korreláció elgondolkodtató, hiszen ez az értékszála-hasonlóság az érzelmi teljességet és a pragmatizmust analóg fontossággal kezelő, jelentős társadalmi réteg a jövőben bekövetkező megnyilvánulásairól is beszél. A továbbiakban Zsigmond Csilla, Sólyom Andrea, Papp Z. Attila, valamint Csata Zsombor – a kutatás tematikáit alaposan részletező tanulmányai – következnek, amelyek összetettségükben értelmezik a számok mögötti társadalmi rendszereket. A kötetet a GeneZys-sel párhuzamosan zajló rész-kutatások értelmezései zárják. Veres Valér a kolozsvári egyetemisták nemzeti identitásáról és szakmaválasztásáról értekezik, Oross Dániel és Szabó Andrea a magyar fiatalok és a politika viszonyát elemzi, Gallai Sándor és Janik Szabolcs a Kárpát-medencei ifjak anyországba történő kivándorlását nézi át, míg Ferenc Viktória egy meglepő, de számszerűségében is szignifikáns demográfiai mozgást analizál, és pedig a külföldről hazatelepülők, az ún. „Novus Peregrinus”-ok jelenségét.

A számokkal, értelmezésekkel, contextualizációkkal tömött könyv az elkövetkező évtizedek szociológiai felmérései számára minden bizonnyal komoly referenciaként szolgál majd.

Tudatában kell lennünk persze annak, hogy mindezek ellenére a jövő nehezen kiszámítható maradt, hiszen annyi kérdésben nem explicitálható, nem számszerűsíthető tényező alakítja egy-egy társadalom dinamikáját, hogy még az ilyen, átfogó igényű felmérések sem térhetnek ki rájuk.

Péter Árpád